

GÜNIŞIĞI KİTAPLIĞI EĞİTİMDE EDEBİYAT SEMİNERLERİ

12 Mayıs Cumartesi 09:30-16:25

İTÜ Geliştirme Vakfı Özel Dr. Natuk Birkan İlköğretim Okulu Konferans Salonu

ANA OTURUM KONUŞMA ÖZETLERİ

Prof. Dr. Betül Çotuksöken

Felsefe ve Edebiyat Neden İç İçedir, Neden Önemlidir?

Eğitimi, insan, dünya ve bilgi arasındaki ilişkileri kuran insansal ve kurumsal yapı olarak tanımlayan Betül Çotuksöken sunumunda, eğitim düşünme ve dil dünyası arasındaki doğrudan ilişkiye değindi ve bu ilişkiyi, eğitimin edebiyat ve felsefeyle kurduğu temel bağlardan biri olarak değerlendirdi.

Edebiyat söz konusu olduğunda, öğretmen ve öğrencinin, karşımıza farklı birer okur olarak çıktığını belirten Çotuksöken, Akşit Göktürk’ün okur tanımını referans aldı. Bir edebiyat yapısının yaşama koşulu olan okuru, okumakta olduğu metne birikimleri, çağının beğenisi ve duygusuyla yaklaşan yetişkin okur ile sadece öyküyü esas alan çocuk okur olarak, iki ayrı kategoride ele aldı. Yetişkin olan öğretmenin, tam da bu noktada, bir rehber ve buluşturucu olduğunu belirtti ve öğretmeni, çocukla edebiyatın buluşma sürecindeki “kolaylaştırıcı” aktör olarak tanımladı. “Kolaylaştırıcı” olma çabasının, öğretmenin kendi merkezinden çıkıp çocuğun öznelliğini temel alabilmesi anlamına geldiğini belirten Çotuksöken, tek başına bu çabanın bile felsefi bir yaklaşıma ve eğilime işaret ettiğini vurguladı.

Çotuksöken, Jean-Paul Sartre’ın okuma, yazma ve özgürlük arasında kurduğu ilişkiye de değindi ve okumayla yazmanın, bireyi özgürleştiren edimler olduklarını; yazarın yazarak, okurun da okuyarak özgürleştiklerini belirtti. Okur ve yazar arasındaki ilişkiyi, özgürlüğe dayalı, metni ortak payda alan ve doğrudan bir ilişki olarak tanımladıktan sonra, bireylerin, ancak kendi özgürlüğünü hissettikleri oranda başkasının özgürlüğüne saygı duyabileceklerini hatırlattı. Etikten farklı olarak toplumsal ahlakı da özüne alan edebiyatın bir özgürleşme alanı, edebiyat eğitiminin de, bu anlamda, bir özgürleşme biçimi olarak algılanması gerektiğinin altını çizdi.

Felsefenin disiplinler üstü ve disiplinler arası bir yapı olduğuna vurgu yapan Çotuksöken, “Nermi Uygur için dil bir kaldıraçtır; benim için de bilgi bir kaldıraçtır, özellikle felsefe bilgisi,” diyerek felsefenin edebiyatla iç içeliğini, insanın varoluşunu ele alması ve edebiyata dışarıdan bakabilmesi noktasında gören Nermi Uygur’un “deneme”ye ilişkin görüşlerine değindi. Edebiyatın ve edebiyattaki kurmacanın da felsefenin bir konusu olduğunu söyledikten sonra, felsefe ve edebiyatın bir aradalığını en yakından izleyebildiğimiz türün deneme olduğunu belirtti. İnsanın dünyayı karşılaması ve karşılaştırmalar yapmasında büyük yer tutan denemenin, insanın iç hesaplaşmasını en iyi yansıtan tür olduğunu vurguladı. İnsanın “arada bir birey” oluşunu da, imge

zengini edebiyat ve kavram zengini felsefe arasında bir yerde duran denemenin en iyi biçimde örneklediğini belirtti. Edebiyatın her türünde denemeci bir yön olduğunu hatırlatan Çotuksöken, her edebi metinde, yazarın dünyayla karşı karşıya geldiği, bir hesap verme sürecine girdiği ve bir başına kaldığı bir ânın yer aldığını, felsefenin de tam bu noktaya göz kırptığını belirtti. Yazarın da felsefecinin de kaçınılmaz birer denemeci olduklarını ileri süren Çotuksöken, öğretmenlere, eğitimde edebiyat ya da edebiyat eğitimi söz konusu olduğunda iyi deneme örneklerini okumalarını, öğrencilerine de okutmalarını önerdi.

Müslim Çelik

İlköğretimde ve Lisede Şiir Paylaşmak

Konuşmasına, 1961 yılında yitirdiği annesinin, “Sazı bırak, kalemi al eline,” sözüyle başlayan Müslim Çelik, 1960’lı yılların başında tanıştığı yazılı edebiyattan önce, 1950’lerde haşır neşir olduğu sözlü edebiyat üzerinde durdu. Elimizde, yazı dilinin ortaya çıkışıyla ilgili belgeler olduğunu, tarihin de hep bu dili anlattığını hatırlatan Çelik, kendisine asıl gizemli gelenin, sözlü dilin ortaya çıkışı olduğunu belirtti. Şiiri düşünürken, daha ziyade şiirin nereden geldiğini düşündüğünü, daima doğanın seslerine kulak verdiğini, hatta kardeşlerinin ona sırf bu yüzden “Yeri göğü dinleyen” adını taktıklarını anlattı. Daha sonraları, Humboldt ve Saussure’ün dil kuramını incelerken de şiirin nasıl doğduğuna ilişkin merakının sürdüğünü; dilin uyaklı, yalın, sade bir konuşmayla başladığını düşünen meslektaşlarıyla aynı fikirde olduğunu ifade etti. Konuşmasında, yıldızların bile bir sesi olduğunu hayal eden Çelik, insanın doğayla kurduğu dilsel ilişkinin özünde, bu ahenkli ve yalın seslerin, yani şiirin yattığını öne sürdü.

Yüreğindeki duygularla besleyip sanata çevirebildiği şeyin yalnızca doğanın imgeleri olduğunu belirten Çelik, konuşmasına Pigmeler’in, Eskimolar’ın, Kuzey Amerika Yerlileri’nin ve Altay Türkleri’nin şiirlerinden okuduğu örneklerle devam etti ve şiire matematiksel bir çözüm getirilemeyeceğini, şiirin tek bir tanımı olamayacağını, her şiir sevenin şiire kendi tanımıyla yaklaşacağını vurguladı. Şiiri insanın içinde olan, dili oluşturan, hatta doğayla dil arasındaki en temel, en ilkel ve en doğrudan ilişkiyi kuran köprü olarak tanımlayan Çelik, şiirin hepimizin içinde doğal bir dürtü olarak var olduğunu savundu.

Edebiyatı, eğitimin olmazsa olmazı olarak gören şair, teknik bilgilerin önde tutulduğu bir enstitü eğitiminde dahi edebiyatın, öğrencide güzel ve silinmez bir tını bırakacağını söyledi. Gerçek bir paylaşımın, ancak edebiyatla ve sanatla, hatta felsefeyle mümkün olabileceğini dile getirdi. Bilime dair her türde konunun, ancak edebiyat, sanat ve felsefenin lokomotifinde ilerlemesi gerektiğini, çünkü ancak bilinci açık, nereye gittiğini az çok kestirebilen, özgürlüğünü seven ve onu değerlendirebilen bir çocuğun ya da gencin tektipleşmeye karşı çıkabileceğini belirtti.

Çocuğa gerçekten değer veren bir eğitimin, o çocuktan, o çocuğun duygu ve düşüncelerinden de esinlenmesi gerektiğinin altını çizen Çelik, çocuğa şiiri, hatta edebiyatı sevdirmenin başka bir yolu da olamayacağını vurguladı.

Karin Karakaşlı

Edebiyat Okuyarak ve Okutarak Yaşamı Nitelikli Kılmak

Karin Karakaşlı, konuşmasında, çocuklar için yazmanın, yani görece sade, görece duru bir dille edebi bir metin kaleme almanın, hep kullanılageldiği ironik anlamıyla “edebiyat yapmadan” edebi olmayı öğrenmenin en iyi yolu olduğuna değindi. Çocuklar için yazmayı, edebiyata çok farklı bir noktadan bakmak olarak tanımladı. Çocuk kitabı yazmaya karar vermiş bir yazarın, yaşadığı kötü ve moral bozucu bir olayın ardından, teselliye ve huzuru, yazdığı o kitapta arayabileceğini söyleyen Karakaşlı, yazarın çocukluğu kendine bir sığınak gibi görebileceğini dile getirdi. Yaşadığı bir yangın deneyiminin ardından çok zor koşullarda kalme aldığı *Ay Denizle Buluşunca*’yı yazma sürecinin bir tür kendini sağaltma işlevi gördüğünü belirten yazar, çocuklar için yazarken, yayınevinin nasıl olup da bir okula dönüşüverdiğine, edebiyatı başka bir noktadan görmesini sağladığına ilişkin deneyiminden söz etti. Çocuk için bir şeyi düşünmenin, dilde bambaşka bir ustalaşmayı beraberinde getirdiğini belirten Karakaşlı, her zaman muhalif, değişimi arayan bir alan olan edebiyatın içinde, çocuklar için yazılan edebiyatın da farklı olmadığını vurguladı. Güzel bir dünya kurma kudretini uyandırmaya en meyilli edebiyatın çocuk kitaplarında yer aldığını savunan yazar, okuruna verdiği öncelik ve değerle, edebiyatta ciddi bir eşiği çocuk kitapları sayesinde aştığımızı söyledi.

Günümüzde, çocuklara kitabı sevdiren belli zorluklarla karşı karşıya olduğumuzu vurgulayan Karakaşlı, çocuğu çevreleyen ve sayıları gün geçtikçe artan uyaranlara değindi. Artık, “Çocuk neden okusun?” sorusunu yanıtlamanın, çocuk ve edebiyat arasındaki bağı kurmanın çok daha incelikli bir çaba gerektirdiğini belirtti. Sürekli ifade bulan “kitap çok yararlıdır,” yaklaşımını ve kitapların yıkıcı ve can yakıcı olabileceği gerçeğinin devamlı gözden kaçırılmasını eleştirdi. Çocukken, ne olduğunu bilmeden okumaya kalkıştığı *Madame Bovary*’nin ona yaşattığı olumsuz deneyimi anlatan yazar, belki de asıl sorunun, “Kitap iyi mi, kötü mü?”yü değerlendirmeye çalıştığımız kadar, “Okurun o kitapla ilişkisi ne?” sorusunu sormayışımızda yattığına dikkat çekti.

Konuşmasındaki en önemli vurguyu doğru kitabın, doğru okurla, doğru zamanda buluşmasına yapan Karakaşlı, son olarak çocuk kitaplarında gözlemlenen tektipleşme eğilimine değindi. Konularda, temalarda ve yaklaşımlarda hayat bulan bu tektipleşmenin, aslında yetişkinlerin, çocukların sorularından korkma, zayıflıklarından ve kendini tekrarlayan konuların arkasına sığınma yönelimlerinden kaynaklandığını öne sürdü. Çocuklardan gelecek sorulardan korktuğumuzu, okul hayatlarına müdahil oluşumuzda bile sürekli bir kaygı içinde olduğumuzu ifade etti. Özellikle ev ödevi uygulamasını eleştiren yazar, çocuğuna yardım etmek durumunda kalan ebeveynlerin, bilinçsizce o ödevi sahiplenmeye kalktıklarına dikkat çekti. Ödev yapan ve öğretmene “Bugün bu ödevi yaptık,” diyen ebeveyn sayısının gitgide arttığını, böylece çocuğun elinden öz çalışmasının alındığı yetmiyormuş gibi, farklı bir rekabet anlayışının da eğitime günden güne hâkim olduğunu belirtti. Öğretmenlere, çalışmaları olabildiğince okul sınırları içinde tutmayı öneren Karakaşlı, okulu, çocukla öğretmen arasında özerk bir alan, mahrem bir cumhuriyet haline getirmenin, çocukla okul arasında bambaşka bir aidiyet anlayışını mümkün kılmanın doğru olduğunu savundu. Bu şekilde, daha özgür bireyler haline gelen çocuklarla, yaşatılmaya çalışılan edebiyat keyfinin çok daha kolay hayat bulacağını ifade etti.

Ali Poyrazoğlu*Yaşamın Her Anında Sanat ve Edebiyat*

“Yaşamın Her Anında Sanat ve Edebiyat” başlıklı konuşmasına, aslında yaşamın her anında sanat ve edebiyat olmasın diye uğraşan, politika üreten bir ülkede yaşadığımızı hatırlatarak başlayan Ali Poyrazoğlu, eğitimde, farklı alan ve disiplinlerden beslenen bir eğitim anlayışına ihtiyacımız olduğunu söyledi. Farklı uzmanlıkların bir araya gelip, Medici etkisi yaratmalarının mümkün olduğunu; sayısız üniversite ve yüksek lisans mezunu gencin ciddi bir potansiyel oluşturduğunu ve eğitime katılımlarının sağlanması gerektiğini vurguladı.

Sahiplenilmeyen ve yaratıcı bilgiye dönüşmeyen bilginin, sadece aşılacak bilgi engelleri olarak algılanmaktan öteye geçemeyeceğini, çocuğu boşluğa sürüklemekten başka bir işe yaramayacağını ifade eden Poyrazoğlu, çocuğun soracağı “Ben niye bu dersi okuyayım?”, “Şu dersle niye uğraşayım?” gibi soruların önemine değindi ve ilköğretimin bunları cevaplamaya ne kadar meyilli, ne kadar ehil olduğunu sorguladı. Hayal gücüyle yoğurulmamış, başka bilimlerle karşılaştırılmamış ve konumu bir bütün içinde verilmemiş hiçbir bilginin yaratıcı bilgiye dönüşmeyeceğini, yaşamda bir yer bulamayacağını ileri süren sanatçı, zihinleri bu anlamda taze tutacak bir eğitime duyduğumuz acil ihtiyaçtan söz etti. Edebiyatın, anekdotun, mizahın ve tiyatronun öneminin altını çizdi. Eğitim içeriklerini edebiyat ve tiyatroyu birleştirebilen okulların, çocuğa gerçekten bir şey katabileceğini savundu.

Kendisine nereli olduğunu sorduklarında, “Ben Türkçeliyim, Türkçe’de yaşıyorum,” diye cevap verdiğini söyleyen Poyrazoğlu, edebiyat ve tiyatro eğitiminin, anadiliyle iyi ilişki içinde bireyler yetiştirmek için gerekli olduğunu vurguladı. Ancak anadiliyle ilişkisi iyi olan insanın iyi bir şey ortaya çıkarabileceğini, çünkü ancak zihin dilini iyi yöneten insanların vücut dilini doğru kullanabileceğini ifade eden sanatçı, edebiyatın ve sanatın sorularla zenginleşmesi için dille düşünmeyi ve dile hâkimiyeti koşul olarak tanımladı. Soruların cevaplardan daha zor, daha önemli, daha öncelikli olduğunu dile getiren Poyrazoğlu, kafası karışık bir çocuğun sorularla dolu zihninin, yetişkin bir zihinden çok daha canlı olduğuna ve bu zihni kısıtlamanın, çocuğun üreteceği soruların “icat çıkarma” anlayışıyla öldürülmesinin tehlikelerine değindi. Tiyatronun bunu engellemekteki en büyük başarısının ve gücünün, bir takım oyunu olmasında yattığını belirten sanatçı, öğretmen ve öğrencinin aynı takımda yer almasının, öğretmenlerin diğer öğretmenlerle bir takım oyunu içerisinde olduğunu hiç unutmamasının tiyatro eğitimiyle mümkün olabileceğini söyledi.

Konuşmasını, empatiye yaptığı vurguyla kapatan Poyrazoğlu, farklı görüşlerin ve yaklaşımların bir araya gelmesinin tek başına yeterli olmayacağını; farklı sosyal katmanlardan çocuklara da kulak vermenin gerekli olduğunu belirtti. Her bireyin, doğuştan gelen içindeki “ritim duygusu” sayesinde dünyaya potansiyel birer sanatçı olarak geldiğini, o sanatçıyı ortaya çıkarıp çıkarmamanın tamamen bireyle eğitimin sorumluluğunda olduğunu ifade etti ve sanat konusunda kimseye bunu yap, şunu yapma deme hakkımızın olmadığını altını çizdi.